

УДК 811.112.2'373.47'42:82-13 «04/14»
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2021-1-14>

МОВНА РЕАЛІЗАЦІЯ АГРЕСИВНОСТІ В СЕРЕДНІ ВІКИ (НА МАТЕРІАЛІ ЕПІЧНОЇ ПОЕМИ «KUDRUN»)

Романова Наталя Василівна,
доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри німецької та романської філології
Херсонський державний університет
vissensvelt@gmail.com
orcid.org/0000-0002-7444-3811

Статтю присвячено актуальній проблемі щодо ролі агресивної внутрішньої і зовнішньої політики германських можновладців XIII ст. Згідно з фабулою епічної поеми «Кудруна», в підвалинах агресивної внутрішньої і зовнішньої політики германських можновладців лежить глобальний конфлікт, що включає в себе людину і навколишній світ, людей і їхній релігійний світогляд, ієрархію стосунків індивідуума, диких тварин і нащадків «еліти», авторитет короля, королеви й авторитет церкви, виховання й освіти, красу молодої жінки й ворожість чоловіка, ревності сміливого літнього короля-батька й жорстокість літньої жінки-королеви-матері тощо. Опозиції виявляємо і в категоріях «свого» й «чужого», добра й зла, старого й нового, земного й неземного, матеріального й ідеального, досконалого й недосконалого, живого й неживого, вільного від рабства й поневоленого, тілесного, душевного й духовного, розуму й емоцій. Відбувається роздвоєння цілісного предметного світу на його фізичне буття і значення. Разом з цим трансформується ідеальна поведінка лицарів – опори германських королів. Виникають нові співвідношення – «лицар – злодій, розбійник», «лицар – варвар», «лицар – тварина». Агресивна поведінка людини як соціальної істоти має моральний характер. У питанні про аморальність медіальна людина перебуває під впливом античної психології, язичництва та християнства. Метою статті є виявлення німецьких мовних одиниць зі значенням агресивності в середні віки. В ході дослідження було використано дедуктивний, структурно-семантичний, логіко-семантичний, контекстуальний аналізи, метод лінгвістичного опису та аналіз словникових дефініцій. Результати дослідження охоплюють уточнення поняття «агресивність», простеження його смислового наповнення на часовому зрізі, виокремлення системи мовних одиниць як-от слово, власна назва, словосполучення (вільне й стале), речення (просте, складне, ускладнене, комбіноване, надфразова єдність) та з'ясування особливостей формування феномену. Доведено, що агресивність може бути природною та штучною. Природна агресивність характерна стихії води, диким тваринам і людині як біологічній істоті, штучна – людині як соціальній істоті та надприродним істотам, що втілюють у собі зло. Агресивність корелює зі статтю, віком і культурою: чоловік – агресивний у будь-якому віці та в будь-якій культурі, жінка – лише в літньому віці, перебуваючи в статусі матері, яка бажає своїй дитині щасливої долі та будучи іноземкою. Висновоюємо, що поняття агресивності в середньовічній Німеччині пов'язане насамперед з позамовними чинниками (релігія, внутрішня і зовнішня політика, соціальний, економічний і культурно-історичний розвиток), заломленими автором епічної поеми «Кудруна» вербально.

Ключові слова: середні віки, агресивність, людина, тварина, стихія, слово, власна назва, словосполучення, речення.

LANGUAGE REALIZATION OF AGGRESSION IN THE MIDDLE AGES (BASED ON THE EPIC POEM «KUDRUN»)

Romanova Natalya Vasylivna,
Doctor of Philological Sciences, Associate Professor,
Professor the Department of German and Romance Philology
Kherson State University
vissensvelt@gmail.com
orcid.org/0000-0002-7444-3811

This paper presents the topical issue of the role of aggressive domestic and foreign policy of the German rulers of the XIII century. According to the plot of the epic poem «Kudrun», at the heart of the aggressive domestic and foreign policy of the German rulers is a global conflict involving man and the world, people and their religious worldview, the hierarchy of relations of the individual, wildlife and descendants of the «elite», king, queen and the authority of the church, upbringing and education, the beauty of a young woman and the hostility of a man, the jealousy of a brave old king-father and the cruelty of an elderly woman-queen-mother, and so on. Oppositions are also found in the categories of «one's own» and «foreign»,

good and evil, old and new, earthly and unearthly, material and ideal, perfect and imperfect, living and inanimate, free from slavery and enslaved, bodily, mental and spiritual, mind and emotions. There is a bifurcation of the whole objective world into its physical existence and meaning. At the same time, the ideal behavior of knights is transformed – the support of German kings. There are relationships – «knight – thief, robber», «knight – barbarian», «knight – animal». Aggressive human behavior as a social being has a moral character. In the question of immorality, the medieval man is influenced by ancient psychology, paganism and Christianity. The aim of the article is to identify German language units with the meaning of aggression in the Middle Ages. The study used deductive, structural-semantic, logical-semantic, contextual analysis, the method of linguistic description and analysis of dictionary definitions. The results of the study include clarification of the concept of «aggression», tracing its semantic content in time, highlighting the system of language units such as word, proper name, phrase (free and permanent), sentence (simple, complex, complex, combined, supra-phrase unity) and elucidation of the peculiarities of the formation of the phenomenon. It has been proven that aggression can be natural or artificial. Natural aggression is characteristic of the element of water, wild animals and man as a biological being, artificial – man as a social being and supernatural beings who embody evil. Aggression correlates with gender, age and culture: a man is aggressive at any age and in any culture, a woman – only in old age, being in the status of a mother who wishes her child a happy fate and being a foreigner. We conclude that the concept of aggression in medieval Germany is associated primarily with extralinguistic factors (religion, domestic and foreign policy, social, economic and cultural-historical development), refracted verbally by the author of the epic poem «Kudrun».

Key words: the Middle Ages, aggression, man, animal, element, word, proper name, phrase, sentence.

1. Вступ

Середні віки у всесвітній історії асоціюються із руйнуванням Римської імперії, заснуванням численних германських королівств (Rossa, Stierstorfer, 1986: 7), розколом християнства (Татенко, Титаренко, 2005: 12), проміжком «між початком і кінцем певного відрізка часу» (НТСУМ, 3, 2003: 265), хронологічними історичними рамками (WAHRIG, 2012: 659), «бурхливим розвитком феодалних відносин у Німеччині, із хрестовими походами лицарів і виникненням лицарської культури» (Левицький, 2007: 126), в історії психології – із суперечливими вченнями про людину та душу теологічної категорії (Роме-нець, 2005: 510). Отже, середні віки розуміють як якісне перетворення і матеріальні, духовні, культурні та психологічні зміни в навколишньому світі та якісний вияв у ньому особистісних психологічних властивостей людини. За таких умов висувається і нова форма поведінки: якщо давня людина керувалася традиціями, то середньовічна орієнтується на Моральні Закони Бога. Вона має бути схожою на свій Ідеал, підкорятися колективним інтересам, нормам і цінностям, нівелюючи власну індивідуальність.

На етапі переходу від моделі традиції до моделі моралі виникають певні труднощі, що супроводжуються агресивністю. Агресивність визначають як емоційний стан і рису характеру (ПС, 1982: 7), психічне явище, «що виражається у прагненні до насильницьких дій у міжособистісних стосунках» (Бродовська, Патрик, Яблонко, 2005: 6; Шадських, Піча, 2008: 8), «властивість особистості, що проявляється в певних емоційних реакціях гніву, злості, демонстрації іншим переваги в силі» (Кириленко, 2007: 238), напад, наступ;

атаку; бойовий запал; войовничість; сварливість (WAHRIG, 2012: 65).

Узагальнено, агресивність можна вважати вихідним пунктом соціально-психологічної нестабільності. В нестабільному суспільстві, як відомо, стосунки часто порушуються, деформуються, реорганізуються, не сприймаються, заперечуються. Незадоволеність зумовлює появу психологічного дискомфорту, що неминуче призводить до конфліктів (Орбан-Лембрик, 2004: 179–190), образи (Кріпак, 2013: 163), заздрощів (Тимошенко, 2015: 61) тощо.

Існує думка, що людськими конфліктами можна керувати на будь-якій стадії розвитку (Русинка, 2011: 382–387). Головне – взаємовигідно реалізувати інтереси конфліктуючих сторін. У процесі взаємодії необхідно враховувати специфіку емоційної та когнітивної сфер. Визнають домінування емоцій над розумом. Звичайно, емоції повинні бути контрольованими й відповідно вербалізованими. За кожним словом мовця стоїть уявлення про той чи той фрагмент буття, пережитий емоційно. Звідси бажання вплинути або схилити до певних дій і вчинків адресата (там само: 304–307).

Мета статті – виявити мовні одиниці зі значенням агресивності в середні віки.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких завдань, як-от: 1) уточнити поняття «агресивність» та простежити його смислове наповнення на часовому зрізі, 2) виділити мовні засоби маніфестації агресивності, 3) з'ясувати особливості формування феномену.

Методологічну базу дослідження складає принцип антропоцентризму, в річищі якого людина постає вінцем природи, що пристосується до середовища та намагається його

адаптувати під власні потреби. З іншого боку, вона є Творцем «людського світу», мірою всіх речей і подій.

Методи дослідження охоплюють дедуктивний, структурно-семантичний, логіко-семантичний, контекстуальний аналізи, метод лінгвістичного опису та аналіз словникових дефініцій.

2. Поняття «агресивність» та його смислове наповнення в середні віки

Під агресивністю в нашій студії розумітимемо такий емоційний стан людини/тварини, внаслідок якого психологічно й/або фізично страждають або гинуть інші люди/тварини.

Наприклад,

агресивність виявляє дикий гриф щодо малолітнього королевича *Ez was ein wilder grîfe, der kom dar geflogen, // daz im der künic Sigebant het ze liebe erzogen, // sîn grôz ungelücke mohte er dâ bî kiesen: // sînen sun den jungen muose er von dem starken grîfen // vliesen* (55-а строфа), *Der grîfe lie sich nidere und beslôz daz kindelîn // in die sîne klâwe. dô tet er grôze schîn // daz er grimmic wære und übele gemuot. // daz muosten sît beweinen helde küene unde guot* (58-а строфа), *mich truoc der wilden grîfen einer zuo dem steine* (78-а строфа, 3-й рядок).

Агресивність грифа зумовлена інстинктами *wan ez der alde grîfe den sinen jungen truoc* (68-а строфа, 3-й рядок), *Sie wolden 'z hân zebrochen, mit klâwen gar zertragen. // dâ hæret michel wunder von sînen sorgen sagen, // wie dâ den lîp behielde von Irlant der herre. // in habt' der jungen einer under sînen klâwen harte verre* (70-а строфа), а не релігією, як уважали король, королева, їхні родичі й піддані *Des wirtes ungelücke nâhen dô began, // dâ vôn èr und frou Uote grôziu leit gewan. // ez het der jubele tiufel gesant in daz rîche // sînen boten verre. daz ergiang in allen klagelîche* (54-а строфа).

З другого боку, агресивність птаха щодо малолітніх королівських дочок не мотивована *Got tuot michel wunder; des mac man wol verjehen. // von der grîfen sterke was ouch ê geschehen, // daz drîer künige tôhter wâren dar getragen. // sie sâzen dâ vil nâhen. nu kan iu niemén gesagen* (73-я строфа), вона, очевидно, слугує своєрідним тлом милості Господньої та конститує свою відкритість у географічних термінах (порівн.: ареал викрадення королівських дочок – Індія, Португалія, Ізерланд та локалізацію хижака – сто миль від Ірландії на дикому острові).

Трапляється агресивність водної стихії, що згубила корабель із палігримами *I'ne weiz von*

weihen enden geflozen über mer // zuo der steinwende kom ein gotes her. // die starken gruntwalle kêrten sie vil sêre. // die ellenden meide heten ungemüetes deste mêre (85-я строфа). Отже, йдеться про природний варіант агресивності або характерологічну агресивність.

Агресивність людини диференційовано за віком і статтю. Зокрема агресивність у малолітньої дитини (хлопчика) формується поступово: від навчання *Dô in der grôzen sorgen von im gar gebrast, // dô lernde sô wol schiezen der ellende gast, // daz im die vogele kunden fliegênde niht entrinnen. // er râmte swes er gerte, do er nâch sîner nar begunde sinnen* (97-а строфа) через самозахист *Von sîner herberge gieng er in den walt. // dâ sach er vil der tiere frevele unde balt. // dar under was ir einez, daz wolde in verslinden, // daz sluog er mit dem swerte; ez muoste sînes zornes // harte enphinden* (100-а строфа) до корисливості *Einem gabilûne was ez anelîch. // er begunde ez schinden; dô wart er krefte rîch. // in luste sînes bluotes. dô er des vol getranc, // do gewân er vil der krefte. er hete manigen gedanc* (101-а строфа), азарту *Mit des tieres hiute der helt sich bewant. // bî im er harte nâhen einen lewen vant; // der mohte im niht enphliehen. wie schiere er zuo im gie! // des belêip er unverhouwen. der helt in gütliche // enphie* (102-а строфа), потенційного криміналу *Hêten 'z niht gescheiden diu minniclîchen kint, // den helt von Garadîe hiet' er erslagen sint. // sie wâren im gelîche, die armen zuo den hêren, // die selben schifliute muosten dô gên Irlande kêren* (136-а строфа).

Дорослий чоловік проявляє агресивність цілеспрямовано, демонструючи, з одного боку, свій статус і перевагу *Daz liut in wolde vâhen; ir herre daz gebôt. // dô stuont er in ze nâhen; des kômen sie in nôt* (135-а строфа, 1-й, 2-й рядки), з другого, напрацьовуючи авторитет *Dar zuo wart er sô küene, als uns ist geseit, // daz er getorste rechen sîner friunde leit. // er behâbete gar sîn êre an aller hande dingen, // des hört' man in dem lande von dem helde sagen unde // singen* (166-а строфа) або підтверджуючи останній *Dô begunde rihten her Hâgene in Irlant. // swaz er unbilliches an den liuten vant, // des muosten sie engelden von im harte sêre. // inner einem jâre enthoubet' er ir ahzic oder mêre* (194-а строфа).

Сюди додаються і батьківські загострені ревності *Der selben fürsten einer bî Tenemarke saz // ze Wâleis in dem lande. do er gehörte daz, // daz siu so schæne wære, dô rang er nâch ir sêre. // daz versmâhte Hagenen; er jach, er næme im beide // lîp und êre* (200-а строфа),

й етнічна гординя *Swaz man ie boten sande nâch der megede guot, // die hiez her Hagene vliesen durch sînen übermuot. // er wolde s' geben deheinen der swacher danne èr wære. // dô hôrt' man allenthalben sagen von dem fürstén daz // mære* (201-а строфа), й інтернаціональна «висока» пристрасть (кохання юного короля Нортландії до ірландської королівни-підлітка) *Dô sprach aber Hetele: «mir'st nie nâch ir sô nôt, // hâhet er mir einen, dar umbe enmüeze tât // geligen Hagene selbe, der künic von Irrîche. // er ist nie sô frevele, im kome sîn grimmer muot vil // schedeliche.»* (229-а строфа), й світогляд досвідченого лицаря *der mîns gemaches vâret, der sol die selben vâre mit // mir dulden.»* (246-а строфа, 4-й рядок), і функції короля *Er sprach: «mîn geleite unde mînen fride // den wil ich in enbieten. er büezet mit der wide, // der an iht beswæret die unkunden herren. // des sîn âne sorge; in sol in mînem lande niht ge- // werren.»* (296-а строфа), і фальшиві друзі *«nu bringet mir vil drâte die mînen gêstangen. // sie müezen alle sterben, die ich mit der mîner hende // erlange.»* (447-а строфа, 3-й, 4-й рядки), й помста за викрадення дочки *Hagene der starke durch die schar brach, // sîn swert daz sneit sêre; willeclîch er rach, // daz im enphüeret wâren die minneclîchen meide, // dâ wart gerüeret manic rinc. im was harte græz- lîche // leide* (510-а строфа), й техніка бою *Dô sluog er durch daz houbet des künic Hetelen man, // Waten den vil küenen, daz ûz dem helme ran // daz bluot von sîner wunden, dô kuolden nu die winde. // ez was gên âbunde. man sach strîten allez daz gesinde* (518-а строфа), й оприлюднення змісту листа від норманського короля посланцем усьому дворові *Dô sprach der künic Hetele: «ez was iu niht ze guot, // daz iuch her hât gesendet der künic Hartmuot. // des müezet ir engelden, guote boten hêre. // der gedînge Hartmuotes müet mich und froun Hîldén // vil sêre.»* (608-а строфа), й расова дискримінація *In lant daz Herwîges wurfen sie den brant. // swaz er dô helfe hête an frîundén besant, // die bat er mit im rîten. sie huoben stürme grimme, // sie kouften 'z mit dem verhe swaz man in gap, golt, // silber oder gimme* (674-а строфа), й лицарські закони битви в полі *Drîe veltstürme sie mit den Mæren striten. // dô heten fride die bürge nâch ritter- lîchen sîten. // sie teilten 'z mit den swerten und mit den spern sêre. // frides sie niht gerten: des gewûnnen sie der wunden // deste mære* (708-а строфа), й нещасливе кохання *Ob si'z gar verspreche, daz si'z niht entuo, // siu sol mich sehen rîten mit mînen recken zuo. // zweinzic tûsent helde wil ich belîben*

lâzen // vor Hegelinge bürge veige beidenthâlbén der strâze (758-а строфа), й завоювання а) замку *Ludewîc und Hartmunt kômen in daz tor. // vil manigen sêre wunden liezen sie dar vor* (791-а строфа, 1-й, 2-й рядки), б) міста *Diu burc diu was zerbrochen, diu stat diu was verbrant* (801-а строфа, 1-й рядок), в) королівства *verbrennet und zerfüeret liez er des fürsten lant* (804-а строфа, 2-й рядок), й битва на березі острова Вюльпензанд *Sô rehte grim- miclîche werte man nie lant. // die von Hege- lingen drungen ûf den sant. // mit spern und mit swerten striten s' alsô sêre. // ein ander sie dô werten daz sie des koufes sît niht // gerten mære* (860-а строфа), й іменні поєдинки лицарів на цьому острові *Hartmuot und Irolt zuo ein ander spranc. // Ir ietweders wâfen ûf dem helme erklanc* (866-а строфа, 1-й, 2-й рядки), й захист здобичі *sie sluogen tiefe wunden: alsô werten sie die küniginne* (878-а строфа, 4-й рядок), й смерть володаря Мателани *Dô Wate der vil grimme gefriesch des küniges tât, // er begunde limmen. sam ein âbentrôt // sach man helme schînen von seinen slegen swinden. // in und al die sînen die muoste man vil zörnige vinden* (882-а строфа) тощо.

3. Мовні засоби реалізації агресивності

У наведених прикладах маркерами агресивності слугують, по-перше, **словосполучення** а) вільні *wilder grîfe; under sînen klâwen harte verre; von der grîfen sterke; daz bluot von sîner wunden; teilten mit den swerten und mit den spern sêre; gewûnnen der wunden; zuo ein ander spranc; sluogen tiefe wunden* і б) сталі *grimmic wære; übele gemuot; wurfen den brant; huoben stürme grimme; kouften mit dem verhe, zörnige vinden*, по-друге, **речення** а) прості розповідні поширенні *sînen sun den jungen muose er von dem starken grîfen vliesen; Daz liut in wolde vâhen; des müezet ir engelden, guote boten hêre; zweinzic tûsent helde wil ich belîben lâzen vor Hegelinge bürge veige beidenthâlbén der strâze; vil manigen sêre wunden liezen sie dar vor; Ir ietweders wâfen ûf dem helme erklanc*; б) прості розповідні поширенні з однорідними членами *Der grîfe lie sich nidere und beslôz daz kindelîn in die sîne klâwe*; в) прості розповідні вставні (парантеза) *mich truoc der wilden grîfen einer zuo dem steine; die starken gruntwalle kêrten sie vil sêre*; д) прості розповідні поширенні з дієприкметниковими зворотами *Sie wolden 'z hân zebrochen, mit klâwen gar zertragen*; е) прості розповідні поширенні з редукованими головними членами *mit spern und mit swerten striten s' alsô sêre*; є) складні 1.1 складнопідрядні означальні *daz drîer künige tóhter wâren dar*

getragen; sie müezen alle sterben, die ich mit der mîner hende erlange; 1.2 складнопідрядні способу дії *dô lernde sô wol schiezen der ellende gast, daz im die vogele kunden fliegénde niht entrinnen*; 2.1 складносурядні *daz versmâhte Hagenen; er jach, er næme im beide lîp und êre; Swaz man ie boten sande nâch der megede guot, die hiez her Hagene vliessen durch sînen übermuot; der mîns gemaches vâret, der sol die selben vâre mit mir dulden*; ж) ускладнені (гіпотаксис + паратаксис) *dar under was ir einez, daz wolde in verslinden, daz sluog er mit dem swerte; ez muoste sînes zornes harte enphinden*; з) комбіновані прості поширені (розповідне + окличне) *der mohte im niht enphliehen. wie schiere er zuo im gie!*; (розповідне1 + розповідне2) *dâ wart gerüeret manic rinc. im was harte græzliche leide*; и) надфразова єдність *er begunde ez schinden; dô wart er krefte rîch. in luste sînes bluotes. dô er des vol getranc, do gewân er vil der krefte. er hete manigen gedanc; Dar zuo wart er sô küene, als uns ist geseit, daz er getorste rechen sîner friunde leit. er behâbete gar sîn êre an aller hande dingen; swaz er únbilliches an den liuten vant, des muosten sie engelden von im harte sêre. inner einem jâre enthoubet' er ir ahzic oder mêre; «mir'st nie nâch ir sô nôt, hâhet er mir einen, dar umbe enmüeze tôt geligen Hagene selbe, der künic von Irrîche. er ist nie sô frevele, im kome sîn grimmer muot vil schedeliche.»*, по-третє, **слова** на позначення I: а) завершеної дії *erlagen sint*, б) дії у минулому часі, спрямованої на об'єкт (носія агресивності) *rach, ran, drungen, werten, limmen*; в) дії у минулому часі з прийменниковим додатком знахідного відмінка *sluog durch daz houbet*; д) результату дії *was zerbrochen; was verbrant; verbrennet; zerfüeret*; е) оцінки об'єкта (носія агресивності) *grimmicliche*, II: множинності предметів *slegen*,

Загалом, переважають речення. Нагадаємо, що основна функція речень полягає у вираженні окремої відносно закінченої думки «й відношення її змісту до дійсності» (Кочерган, 2010: 435). Структура й обсяг ілюстрованих речень різні, залежать від прагматичної установки шпільмана (Кріпак, 2013), предмета зображення, ритму, рими, стилю (Адмони, 1963: 99), будови німецької мови XIII століття, типів вираження синтаксичних зв'язків (Адмони, 1955: 15–23).

Поділ речень на прості, складні, ускладнені, комбіновані й надфразові єдності є умовним, оскільки знаки пунктуації у середньовіччі були суб'єктивними, недосконалими, ненормованими (Адмони, 1963: 106).

Зауважимо, що фізичні й психічні особливості агресивної людини можуть мотивувати виникнення прізвиська, що супроводжуватиме її не лише до старості, а й до смерті.

Наприклад:

Гаген (*Hagene*) мав паралельне ім'я – *Vâlant aller künige* «Диявол з-поміж усіх королів». Денотат імені ускладнений, поєднує в собі кілька понять: «надприродна істота» *Vâlant*, «кількість» *aller*, «освячена/абсолютна влада», «державна» *künige*, ґрунтується на гіперболі й християнській символіці. Гіперболізують неземну й землі сили, що символізують темряву, обман, зло та світло, добро, справедливість (Тресиддер, 2001: 89, 162).

У жінок також є прізвиська.

Наприклад:

королеву Нормандії *Gêrlinde* «Герлінду» називають *diu alde vâlentinne* «стара дияволиця», *diu tiuvelinne, die tievelinne* «дияволиця», *Diu/diu übele tiuvelinne* «зла дияволиця», *diu wûlpinne* «вовчиця», *Diu alde wûlpinne* «стара вовчиця», *Gêrlint diu übele* «злодійка Герлінда», *Gêrlint diu vil übele* «злюка Герлінда», *wéinénde des alden küniges wîp* «плакса». Тобто літню жінку невизначеного походження, з високим статусом десакралізували, ототожили з похідною надприродною негативною істотою, злом, деструктивними силами двох світів: неземного й земного та мислили як носія емоційного стану горя.

Цілком очікувано постають характерні морально-психологічні риси цієї королеви – жорстокість *diu übele Gêrlint* і злість *des Gêrlint innen*, що етимологізуються на тлі життя хижих тварин (ПС, 1982: 59).

Стосовно номінування особовим займенником *siu*, воно маніфестує дистанційне, неупереджене ставлення шпільмана до правительки і разом з тим наближає його до слухача/читача (Петренко, 2008: 8, 10).

Опис прізвиська *Gêrlint, daz Ludewîges wîp i des künigen wîp* підкреслює офіційні стосунки між прошарками населення, репрезентує сімейне начало як форму співіснування у навколишньому світі чоловічого й жіночого ества, визначає статус жінки в медіальній родині.

Двочлена антропонімічна конструкція *frou Gêrlint* зі значенням «матір» відображає сакральність (Шейнина, 2001: 168), що підлягає табуюванню (Фрейд, 2007: 23–26).

Перехід на апелятивну *frouwe* «королево» й апелятивно-іменну формули *diu frouwe Gêrlint, frou Gêrlint* «пані Герліндо», *mîn frou*

Gêrlint «моя королево» вказує на формування мовного етикету (Торчинський, 2006: 84).

На нашу думку, формула з означеним артиклем конкретизує не стільки титул жінки (Левковская, Пророкова, Сергиенко, 1973: 200), скільки орієнтує на специфіку її поведінки *Dô sprach von Ormanîe der ûzerwelte degen: // «frouwe, nu lât schînen und ruochet ir sô phlegen, // ob ir mir triuwe leistet; ir ziehet si in der mâze, // daz mich diu küniginne niht gâr ûz der frîuntschêfte lâze.»* (1003-я строфа).

«Жіночу» агресивність, на відміну від «чоловічої», класифікуємо на два різновиди: опосередковану й пряму. Опосередкована агресивність реалізована через психологічний тиск матері на рідного сина *Dô er kom ze lande dâ er hete verlân // vater unde muoter; rihten sich began // ze starkem urlîuge Hartmuot der vil grimme. // daz riet im z'allen zîten Gêrlint diu alde vâlentinne* (629-я строфа), через бажання старої королеви а) фізично знищити найсильніших відомих лицарів-іноземців *Des was da vil genæte diu alde Gêrlint, // wie siu daz rechen möhte, daz Hetele sîn kint // versagete smâhelîche ir sune Hartmuote. // siu wunschte, daz sie hâhen solden beide Waten unde // Fruoten* (737-я строфа), б) фізично вплинути на поведінку «непокірної» полонянки *Dô sprach diu küniginne: «swaz ir iemen tuot, // siu volget niemanne. Siu ist sô gemuot, // man enwênde si's mit ûbele, siu kumt dir z' einem wîbe* (1002-а строфа, 1-й–3-й рядки), через уявне бажання смерті ворогам нещасною матір'ю, дочку якої силоміць полонив невдаха-наречений *Dô sprach diu trûrênde: «hei, solde ich daz geleben! // allez daz ich hête wolde ich drumbe geben, // daz ich errochen wurde, swie sô daz geschæhe, // daz ich vil gotes armiu mîne tochter Kûdrûn gesæhe.»* (929-а строфа), через етикет *Küssen sie dô wolde daz Ludewîges wîp. // des was in unmuote der juncfrouwen lîp. // siu sprach ze Gêrlinde: «wes gêt ir mir sô nâhen? // wie ûngerne ich iuch kuste! ir endûrfêt mich niht en- // phâhen. // Ez wâren iuwer ræte, daz ich vil armiu meit // ûf michel unstæte vil manigiu herzen leit // mit schanden hân geduldet. es wirt noch leider mêre.»* (978-я, 979-я строфы, 1-й–3-й рядки), через авторитарні методи виховання *weh et ir, her Hartmuot, mich sie ziehen lâzen, // ich trouwe ez wol gefüegen, daz siu sich ir hôchverte // mâze.»* (993-я строфа, 3-й, 4-й рядки), через нав'язування своєї волі неземній істоті *«ez mac sie alle riuwen (gote sî ez gekleit), // die mit Kûdrûnen kômen her ze lande* (1060-я строфа, 2-й, 3-й рядки), через обіцянку королівни помсти-

тися за нагоди злій королеві *«nu gebe ez got», sprach Kûdrûn, «daz ich iuch's // geman.»* (1204-а строфа, 2-й рядок), через придворний етикет *wan ir meisterinne diu was vil ungehiure. // «guoten mórgen, guoten âbent» was den minniclîchen // meiden tiure* (1220-а строфа, 3-й, 4-й рядки), через потенційне покарання служниць *und wirt des Gêrlint innen, so getét siu uns mit sle- // gen noch nie leider.»* (1267-а строфа, 4-й рядок), через розпорядження щодо підготовки зняття для тортур *dô hiez si ûz ziunen brechen unde besemen binden. // der ungefüegen zûhte wolde duo frou Gêrlint niht er- // winden* (1282-а строфа, 3-й, 4-й рядки), через благання королеви помститися за смерть її чоловіка *Er hôrte lûte erschriên daz Ludewîges wîp. // sîn muoter Gêrlint klagete des edelen küniges lîp* (1471-а строфа, 1-й, 2-й рядки).

Пряма агресивність відображена в примусовій фізичній праці благородних дівчат *Sumlîche muosten spinnen und bürsten ir den har. // diu von hôhen dingen wâren komen dar, // und die wol legen kunden daz golt in die sîden, // mit edelem gesteine, diu muosten michel arebeite lîden* (1006-а строфа), у фізичних і психологічних муках королівни-красуні *Dô sprach diu maget schæne: «des hân ich ninder muot, // wan mir diu ûbele Gêrlint sô vil ze leide tuot, // daz mich niht mac gelûsten deheines recken minne. // ir und al ir künne bin ich vînt von allen mînen sinnen.»* (1027-а строфа), у приниженні гідності королівни *Gêrlint diu ûbele dienen ir dô hiez // diu siu an sedele râwen harte selden liez. // die man von allem rehte bî den fürsten kinden // solt' alle zûte suoehen, die muoste man dâ bî den // swachen vinden* (1051-а строфа), у наказах королеви *Dô sprach diu ûbele Gêrlint: «sô wirt dir dicke wê. // swie herte sî der winter, du muost ûf den snê // und muost diu kleider waschen in den küelen winden, // sô du dich dicke gerne in den phieselgadene liezest // vinden.»* (1064-а строфа), в постійній лайці правительки *dâ wart in getân // zornlîchez strâfen von der ûbelen Gêrlinde. // daz liez siu vil selden, si'n zurnde mit den edelen // ingesinde* (1188-а строфа, друга частина 2-о рядка, 3-й, 4-й рядки), в погрозах королеви *uns sulen geste kommen. // und gebet ir mînen helden wîziu niht ir kleider, // so geschâch nie weschen mêre in küniges selde noch // zer werlde leider.»* (1192-а строфа, друга частина 2-о рядка, 3-й, 4-й рядки).

Опосередковану «жіночу агресивність» актуалізують слова, що позначають дію, спрямовану на об'єкт (носія агресивності)

riet і об'єкти (носіїв агресивності) *hâhen, erro-chen wurde, riuwen, klagete*, **словосполучення** а) сталі *enwênde mit ûbele; was ungehiure; bî den swachen vinden; wirt wê; zornlîchez strâfen* й вільні *ûz ziunen brechen; besemen binden; ûf den snê; kleider waschen; in den küelen winden*, **речення** а) прості 1.1 поширені окличні *wie ûngerne ich iuch kuste!*, 1.2 поширені розповідні *ir endûrfét mich niht enphâhen*, 1.3 поширені розповідні з дієприкметниковим зворотом *ich trouwe ez wol gefüegen, daz siu sich ir hôchverte mâze*, 1.4 поширені розповідні з редукованими додатками *daz ich iuch's geman*, 1.5 поширені розповідні з парними сполучниками *so getét siu uns mit slegen noch nie leider*. Для прямої «жіночої агресивності» характерні **слова**, що позначають дію, спрямовану на об'єкт *spinnen, bürsten, lîden, dienen, zurnde*, предметність *arebeite*, оцінку, ознаку *ûbelen*, **речення** а) складні 1.1 підрядні способу дії *sô vil ze leide tuot, daz mich niht mac gelûsten deheines recken minne*, 1.2 підрядні умови *so geschâch nie weschen mêre in kûniges selde noch zer werlde leider* та б) прості поширені розповідні *ir und al ir künne bin ich vînt von allen mînen sinnen*.

Отже, можна констатувати, що опосередкована «жіноча агресивність» є більшою мірою описовою, логічно-предметною й образною, пряма постає насамперед як предметно-логічна, оцінна й причинно-наслідкова. Виокремлюємо внутрішній конфлікт між статусом жінки й домаганнями. Їй нелегко увійти або інтегруватись у нову соціальну ситуацію, проявити свої якості, значущі для лінгвоспільноти. Крім того, поведінка принцеси різниться від загальноприйнятної, спрямована проти певних норм і стереотипів, що зумовлює появу завищених вимог до навколишнього світу з подальшою незадоволеністю своїм «новим» становищем, своїми «новими» умовами життя (Орбан-Лембрик, 2004: 233). Тут уже виникає інша проблема – проблема гендерної (біологічної) диференціації, що може бути й повинно стати перспективою досліджень.

4. Висновки

Проведений аналіз показує, що агресивність у Середні віки є багатогранною й багатоаспектною. Включає в себе негативну поведінку та (амбівалентні) риси характеру тварин, метафорично водної стихії та людини, що належить до прошарку «еліти», кваліфікується за віком (дитинство – юність – дорослість – зрілість/старість) та статтю (чоловік, жінка), пов'язана з особливостями адаптації

чоловіка в навколишньому світі та специфікою соціалізації жінки в новому культурному середовищі. Виявлено декілька підтипів мовних одиниць, що об'єктивують агресивність у німецькій мові XIII століття: слова, власні назви, словосполучення, речення, надфразові єдності. Слова маніфестують соціально-психологічні зміни, що відбувалися у медіальному християнському та язичницькому суспільстві загалом і біологічному зокрема, власні назви кодифікують риси характеру можновладців на ідеологічному тлі, словосполучення оцінюють якість предметів (носіїв агресивності) та якість виконання дії, речення характеризують і описують агресивність як емоційне явище, надфразові єдності охоплюють ситуацію агресивності й ставлення до неї мовця і слухача комплексно.

Перспективу подальших досліджень, крім заявлених вище, становить

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адмони В. Г. Введение в синтаксис современного немецкого языка. Москва: Издательство литературы на иностранных языках, (1955). 392 с.
2. Адмони В. Г. Исторический синтаксис немецкого языка. Москва: Высшая школа, (1963). 336 с.
3. Бродовська В. Й., Патрик І. П., Яблонко В. Я. Тлумачний словник психологічних термінів в українській мові. Київ: Професіонал, (2005). 224 с.
4. Кириленко Т. С. Психологія: емоційна сфера особистості. Київ: Либідь, (2007). 256 с.
5. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. Київ: Видавничий центр «Академія», (2010). 464 с.
6. Кріпак Ю. В. Агресія як мовленнєве явище (на матеріалі англomовного діалогічного дискурсу). *Україна і світ: діалог мов та культур*: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ 03–5 квітня 2013 року. Київ: Видавничий центр КНЛУ, (2013). С. 163–165.
7. Левицький В. В. Історія німецької мови. Вінниця : Нова книга, (2007). 216 с.
8. Левковская К. А., Пророкова В. М., Сергиенко Л. В. Артикль в немецком языке : пособие для учителей. Москва : Просвещение, (1973). 224 с.
9. НТСУМ. Новий тлумачний словник української мови у трьох томах / уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. Київ : Аконті, (2003). Т. 3: П–Я. 864 с.
10. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія у двох книгах. Кн. 1: Соціальна психологія особистості і спілкування : підручник. Київ : Либідь, (2004). 576 с.
11. Петренко Н. В. Займенник у віршованих текстах американської поезії: когнітивно-семіотичний та лінгвосинергетичний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Харків, (2008). 20 с.
12. ПС. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. Київ : Вища школа, (1982). 216 с.
13. Роменець В. А. Історія психології: Стародавній світ. Середні віки. Відродження. Київ : Либідь, (2005). 916 с.
14. Русинка І. Психологія. Київ : Знання, (2011). 407 с.

15. Татенко В., Титаренко Т. Алгебра і гармонія світової душі. Роменець В. А. *Історія психології: Стародавній світ. Середні віки. Відродження*. Київ: Либідь, (2005). С. 6–40.
16. Тимошенко В. І. Агресивна поведінка: її сутність та причини. Бюлетень Міністерства юстиції України. (2015). № 6(164). С. 55–63.
17. Торчинський М. Функціонування онімів у розмовному стилі. *Актуальні проблеми дослідження граматики та лексикології*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. м. Вінниця 4–5 жовтня 2006 року. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, (2006). С. 82–88.
18. Тресиддер Дж. Словарь символов. Москва: ФАИР-ПРЕСС, (2001). 448 с.
19. Фрейд З. Тотем и табу [пер. с нем. А. М. Боковиков]. Москва: Академический Проект, (2007). 159 с.
20. Шадських Ю. Г., Пича В. М. Психологія: Короткий навчальний словник: терміни і поняття. Львів: «Магнолія 2006», (2008). 276 с.
21. Шейнина Е. Я. Энциклопедия символов. Москва: ООО «Издательство АСТ»; Харьков: «Торсинг», (2001). 591 с.
22. Kudrun / Hrsg. von K. Bartsch. Leipzig: F. A. Brockhaus, (1867). 360 S.
23. Rossa E., Stierstorfer K. *Mittelalter*. Bamberg: C. C. Buchners Verlag, (1986). 216 S.
24. WAHRIG. *Wörterbuch der deutschen Sprache*. München: dtv, (2012). 1152 S.
9. NTSUM. Yaremenko, V., Slipushko, O. (eds.). (2003). *Novyi tлумatsnyi slovnyk ukrains'koi movy u trekh tomakh* [New explanatory dictionary of Ukrainian Language in 3 Vol.]. Kyiv: Akonit. Vol. 3: P–Ya. 864 p. [in Ukrainian].
10. Orban-Lembryk, L. E. (2004). *Sotsial'na psykholohiya* [Social psychology]. Kyiv: Swan Publication. 576 p. [in Ukrainian].
11. Petrenko, N. V. (2008). *Zaimennyk u virshovanykh tekstakh amerykans'koi poezii: kohnityvno-semiotychnyi ta linhvosynerhetychnyi aspekty* [Pronoun in the American Poetic Texts: Cognitive, Semiotic and Linguosynergetic Aspects]. Abstract of Ph.D. dissertation. Karazin National University of Kharkiv. 20 p. [in Ukrainian].
12. PS. Voitko, V. I. (ed.). (1982). *Psykhologichnyi slovnyk* [Psychological dictionary]. Kyiv: Higher school. 216 p. [in Ukrainian].
13. Romenets', V. A. (2005). *Istoriya psykholohii: Starodavniy svit. Seredni viky. Vedrodzhennya* [History of psychology: The Old ages. The Middle ages. Renaissance]. Kyiv: Swan Publication. 916 p. [in Ukrainian].
14. Rusynka, I. (2011). *Psykhohohiya* [Psychology]. Kyiv: Know. 407 p. [in Ukrainian].
15. Tatenko, V., Tytarenko, T. (2005). *Alhebra I harmoniya svi-tovoi dushi* [Algebra and Harmony of World Soul]. Romenets', V. A. (2005). *Istoriya psykholohii: Starodavniy svit. Seredni viky. Vedrodzhennya* [History of psychology: The Old ages. The Middle ages. Renaissance]. Kyiv: Swan Publication. P. 6–40 [in Ukrainian].
16. Tymoshenko, V. I. (2015). *Ahresyvna povedinka: ii sut-nist' ta prychny* [Aggressive behavior: its essence and causes]. *Byuleten' Ministerstva yustytysii Ukrainy* [Bulletin of Ministry for Ukrainian justice]. Number 6 (164). P. 55–63. [in Ukrainian].
17. Torchyns'kyi, M. (2006). *Funktsionuvannya onimiv u roz-movnomu styli* [Functioning of onyms in conversational style]. *Aktual'ni problem doslidzhennya hramatyky ta leksykohohii* [Current problems of grammar and lexicology research]. Vynnytsya: Kotsyubyns'ky VSPU. P. 82–88. [in Ukrainian].
18. Tresidder, J. (2001). *Slovar' simvolov* [The Hutchinson Dictionary of Symbols]. Moscow: FAIR-PRESS. 448 p. [in Russian].
19. Freid, S. (2007). *Totem I tabu* [Totem and taboo] trans. from German by A. M. Bokovikov. Moscow: Academic Project. 159 p. [in Russian].
20. Shads'kykh, Yu. H., Picha, V. M. (2008). *Psykhohohiya: Korotkyi navchal'nyi slovnyk: terminy I ponyattya* [Psychology: Short teaching dictionary: terms and concepts]. L'viv: «Mahnoliya 2006». 276 p. [in Ukrainian].
21. Sheinina, E. Ya. (2001). *Entsiklopediya simvolov* [Encyclopedia of Symbols]. Moscow: AST. 591 p. [in Russian].
22. Bartsch, K. (ed.). (1867). *Kudrun*. Leipzig: F. A. Brockhaus. 360 p. [in German].
23. Rossa, E., Stierstorfer, K. (1986). *Mittelalter*. Bamberg: C. C. Buchners Verlag. 216 p. [in German].
24. WAHRIG. (2012). *Wörterbuch der deutschen Sprache*. München: dtv. 1152 p. [in German].

REFERENCES:

1. Admoni, V. G. (1955). *Vvedenie v sintaksis sovremennogo nemetskogo yazyka* [Introduction into syntax of modern German language]. Moscow: Literature on the foreign languages Press. 392 p. [in Russian].
2. Admoni, V. G. (1963). *Istoricheskiy sintaksis nemetskogo yazyka* [Historical syntax of German language]. Moscow: Higher school. 336 p. [in Russian].
3. Brodovs'ka, V. Y., Patrik, I. P., Yablonko, V. Ya. (2005). *Tlumachnyi slovnyk psykholohichnykh terminiv v ukrains'kii movi* [Explanatory dictionary of psychological terms in Ukrainian]. Kyiv: Professional. 224 p. [in Ukrainian].
4. Kyrylenko, T. S. (2007). *Psykhohohiya: emotsiyna sfera osobystosti* [Psychology: Emotional Sphere of Person]. Kyiv: Swan Publication. 256 p. [in Ukrainian].
5. Kocherhan, M. P. (2010). *Zahal'ne movoznavstvo* [General Linguistics]. Kyiv: Academy. 464 p. [in Ukrainian].
6. Kripak, Yu. V. (2013). *Ahresiya yak movlenneve yavyshe (na materialii anhlo-movnoho dialohichnoho diskursu)* [Aggression as speech appearance (based on the English dialogue discourse)]. *Ukraina I svit: dialoh mov ta kultur* [The Ukraine and the World: Dialogue of Languages and Cultures]. Kyiv: Publishing Office of KNU. P. 163–165 [in Ukrainian].
7. Levitsky, V. V. (2007). *Istoriya nimetskoi movy* [History of the German language]. Vynnytsya: NEW BOOK. 216 p. [in Ukrainian].
8. Levkovskaya, K. A., Prorokova, V. M., Segieenko, L. V. (1973). *Artikel' v nemetskom yazyke* [Article in German language]. Moscow: Enlightenment. 224 p. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 12.04.2021.
The article was received 12 April 2021.